

Araştırma Makalesi / Research Article

Hurşit Dostmuhammet ve Ferit Edgü'nün Hikâyelerinde Müşterek Karakterler Dünyası

Universal Images in the Stories of Khurshid Dustmukhammad and Ferit Edgü

Paşacan KENCAYEVA¹

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
27.04.2019	20.05.2019	27.05.2019

Önerilen Atıf / Suggested Citation:

Kencayeva, P., 2019, Hurşit Dostmuhammet ve Ferit Edgü'nün Hikâyelerinde Müşterek Karakterler Dünyası. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 205-214.

Öz

Bu makalede Özbek ve Türk hikâyecilerinden Hurşit Dostmuhammet ve Ferit Edgü'nün hikâyelerinin konu alanı, üslup özellikleri, kahraman yaratma mahareti ele alınmıştır. Hurşit Dostmuhammet'in Jodi, Jim O'tirgan Odam, Beozor Qushning Qarg'shi; Ferit Edgü'nün Cellat, Celladın Ölümü, Yitik Gün, Karanlıkta, Beklenmeyen Konuk gibi hikâyeleri mukayese edilmiştir. Bu çerçevede modern Özbek ve Türk hikâyeciliğinin gelişmesinde önemli hisseleri olan her iki yazarın eserlerindeki tesirler hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Her iki yazarın da üslubundaki Franz Kafka'nın tesiri gösterilmeye çalışılmıştır. H. Dostmuhammet ve Ferit Edgü'nün ruhi ıstıraba maruz kalan kahramanları ve bazı meslek sahipleri (cellat) ideolojik mahiyet yönünden karşılaştırılmış, karakterlerdeki müştereklikler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek hikâyesi, Türk hikâyesi, üslup, ruh dünyası, karakter, hikâyeci

Abstract

This article analyzes the themes of the Uzbek and Turkish storytelling, in particular the stories of Khurshid Dustmukhammad and Ferit Edgu, the methodological peculiarity, the ability to make heroism. In the study, it was found out that X.Dustmukhammad's "Jodi", "A Man Sitting in Silence", "Curse of Lamblike Bird", F.Edgu's "Executioner", "Death of Executioner", "Darkness", "The Day That Disappeared", "Unexpected visitor" have been studied in a comparative aspect. It also speaks of the source of the influences of both writers who made an important contribution to the development of modern Uzbek and Turkish narratives. The influence of the style of the great writer of The World's Literature Franz Kafka, on the style of storytelling was also observed. X. Dustmukhammad and F. Edgu's psychological characteristic heroes the executioners were ideologically composed, and the characters were investigated.

¹ Dr., Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü, umid7780@inbox.ru, <https://orcid.org/0000-0003-3874-1819>

Key words: Uzbek story, Turkish story, style, spirit, image, storyline

Modern Özbek ve Türk hikâye yazarlarının eserlerinde günümüz insanının iç dünyasında gizli kalan ve anlaşılması biraz zor olan yönleri farklı açılardan ele alınmıştır. Hikâyelerdeki kahramanlar, çeşitli olaylarda; farklı ve benzeri olmayan, aynı zamanda zihniyetlerini ve ruhî deneyimlerini yansıtan bir kişi olarak canlandırılmaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan bugüne kadar modern Türk hikâyeciliğinde gerçekçilik özellikleri ile birlikte yeni biçimdeki araştırmalar da görülmektedir. Türk hikâyeciliğinde insanın manevi dünyası, bakış açısı ve duygularını sanatsal yansıtma ilkeleri güncellenerek insanın iç dünyasının yorumlanmasıyla ilgili ilkeleri ilerleme gösterdi. Görüntü ve konuların modern ilkelere göre yorumlanması hikâyeye türünün gelişmesinde büyük bir önem kazandı. Bu makalede bu türün gelişmesine katkı sağlayan Özbek yazarı Hurşit Dostmuhammet ve Türk yazarı Ferit Edgü’nün hikâyelerini bu çerçevede değerlendirme amacı güdülmüştür.

Genellikle, her türlü eserde verilen ana mesaj ve fikri çoğunlukla başkahramanın karakterinde tecessüm eder. Hurşit Dostmuhammet ve Ferit Edgü’nün hikâyelerindeki kahramanlar da hem mana, hem de düşünce yönünden birbirine uygundur. Kahramanların ruh dünyasında yaşanan endişeler birbirlerini yansıtır. Özellikle, iki kardeş halkın yazarları, cellat karakterinin kendine özgü özelliklerini ele almışlardır. Onlar, söylemek istedikleri düşüncelerini “cellat” karakteri vasıtasıyla dile getirirler. Cellat, ölüm cezalarının infazını gerçekleştiren kişinin unvanıdır. Bu şahıslar, ölüm cezasının kabul gördüğü ülkelerde, ilgili ceza kurumunun personeli olarak da görev yaparlar. Böyle bir unvanın sahipleri, halk düşüncesinde duygusuz, bilinçsiz, kaba ve acımasız olarak canlanır. Cellat karakterinin iç dünyası, Ferit Edgü’nün “Cellad’ın Ölümü” öyküsünde kaleme alınmıştır. Yazar bu öyküden önce de “Cellat” adında bir hikâyeye yazmıştır. Öyküde celladın insanları nasıl öldürdüğü, ölüm korkusu altındaki insanın durumu, korkusu ve dehşet inandırıcı biçimde ortaya konulmuştur. Cellat karakterini L. Yiğit şöyle yorumlar: “Cellat, Ferit Edgü için tüm kötülüklerin simgesi durumundadır. Kötülükleri kötülükle öldüren bir simge... Bu yüzden cellat ve cellatlık üzerine yazan Edgü, yazmaya da devam edeceğini söyler. Nitekim başka bir öyküsünde “Cellad’ın Ölümü”nü anlatacaktır.”² Yazar “Cellat” adlı hikâyesindeki olayları, özellikle celladın nasıl öldüğünü “Cellad’ın Ölümü” adlı hikâyesinde devam ettirir. Onun öykülerindeki bu cellat karakterine, Özbek yazarı Hurşit Dostmuhammet’in “Jodi” (Cadi) öyküsünde de rastlanır. Yazar hikâyedeki olayları açıklamadan önce, ölüme

² Yiğit, L. (2007). *Ferit Edgü’nün roman ve öykülerinde yapı ve tema*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van. s. 62.

mahkûm edilen kadın ya da erkeklerin kim tarafından infaz edildiği, dahası bu infazın hangi araçlarla yerine getirildiği hakkında fikirlerini öne sürer. Yazar bu aracı şöyle açıklar:

“İşaret: O zamanlar böyle olmuş, yani adamın canını acıtmadan katletme aracının uygulamada kullanılması dünyaya yayılan icat, keşif sıfatında yüceltilmiş, takdir edilmiş. O zamanlar...”³

Sorunun en ilginç yönü, bu aracın insan tarafından sadece insanları infaz etmek için icat edilmesi ve her iki hikâyenin sonunda da cellatların kendilerinin nasıl vefat ettiklerinin anlatılmasıdır. Ferit Edgü, öyküsünde celladın ölümünü şöyle anlatır:

“Yüreği sıkışıyordu.

Biliyordum, dedi. Bunun için geldim.

Karşısında yaşlı bir adam duruyordu şimdi. Ak saçlı, ak sakallı, güler yüzlü bir adam.

Elinde ona yakışmayan bir kement tutuyordu. Yağlı bir kement.

Yüreği sıkışıyordu.

İhtiyar yumuşacık bir sesle, Hadi yavrum, dedi, şimdi senin sıran.

Uzat boynunu.

Ama benim oğlum kör ve başka bir oğlan çocuğum yok.

Ziyanı yok, dedi ihtiyar. Sen uzat boynunu.

Ama yasalar buna engel, dedi o.

Ben, sizin yasalarınızı uygulamıyorum, dedi, ihtiyar, handiyse sevecen bir sesle. Hadi, uzatma.

Uzattı boynunu.

Yüreği.”⁴

Çok fazla suçluyu kanunlara uygun olarak verilen hüküm doğrultusunda infaz eden celladın düşüncesine göre ölümün sadece kanun yoluyla gerçekleşmesi gerekir. Bu yüzden o “melekü'l mevt”te yasalar hakkında konuşur ama ecel hiç bir yasaya itaat etmez. Hikâyenin sonunda ise “Ecel hiç bir insan yasasına itaat etmez, ecel meleği Yaradan’ın emri altında hiç gecikmeden insanın canını alır” esasındaki İslam felsefesi okuyucuya ispat edilir. Ferit Edgü’nün hikâyelerindeki bu yöntem, Batı felsefesinden daha üstündür.

Hurşit Dostmuhammet’in kahramanı ise hayatı boyunca insanları infaz etmiş olsa da sonuçta kendisi de bu duruma düşer yani halkın önünde ölüme mahkûm edilir. Kahramanın iç duyguları eserde şöyle dile getirilir:

³ Do‘stmuhammad, X. (2014). *Jodi: Yangi hikoyalar*. Toshkent: Sharq Nashriyoti. s. 71

⁴ Edgü, F. (2001). *Cellad’ın Ölümü*. Av. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 93.

“Mülazım, oğlunun başını sıvazlayan baba gibi şefkatle Mortı'nın alnından kan izlerini temizledi. Mortı, Jozef'e son dakikada iğnesini batırmaya çalıştı:

- Muhterem cellat hazretleri! Beni, çağırdı diyorsunuz, şimdi üç saniyede soğuğu bile sezmiyorsunuz!

Jozef, giyotin görevlisine ümitvar bir şekilde baktı ve düzgün bir ahenkte söyledi:

- Soğuktan bedenime titreme girerse izleyiciler benim korktuğumu düşünürler, diye endişeleniyorum, sadece...”⁵

Bu alıntıda celladın aniden ölüme maruz kaldığı, onun seyirciler önünde de korktuğunu itiraf etmediği ve korkusunu “tendeki ürperti” diye itiraf ettiği dile getirilmiştir.

Ferit Edgü'nün “Cellad'ın Ölümü” öyküsündeki kahramanlar baba ve oğuldur. Hikâyede yer alan bütün olaylar bu iki kahraman arasında geçer. Baba, cellattır. O, kendi görevinin gereklerini yerine getiren biridir. Oğlunun da bir şeye sahip olmasını, çoğu zaman kendisinin yaptığı işi devam ettirmesini ister. Cellatlığı da kâtiplik, devlet tezgâhında tezgâhtarlık, memurluk gibi meşru bir meslek olarak kabul eder. Çocuk ise babasının dileğini yapmak zorunda olsa da bu işi yapmak istememektedir. İlk önce evinden sonra kendinden kaçmayı dener. Bir gün bunun yararsız olduğunu anlar ve evine döner. Celladın kendi mesleğine sevgisi o kadar büyüktür ki infaz ettiği insanın kim olduğuna bakmaz:

“Yüreği sıkışıyordu.

Sormak istedi: İdam edilecek olan kim?

Biliyordu, babası suçların niteliğiyle ilgilenmezdi. Bir ırz düşmanı ya da haydut, bir anarşist ya da bir suçsuz.

Bu, onun işi değildi. O, adaletin verdiği kararı yerine getirirdi. Dedesinin de görevi bu olmuştu.”⁶

Hurşit Dostmuhammet ise celladı şöyle betimler:

“- Başlı bedeninden ayrılan insan çok azap çekmez denilen iddia hakkında siz ne diyorsunuz?

Soru, Jozef'in arkadaşına yönlendirilmişti, o ise hâlâ başını kaldırmıyordu, kendisinin sanki ortaya çıkan soru cevaplara kesinlikle dahli yoktu, güya kendisini böyle görse de cevap vermeye, cezadan sakınıp kalan insan gibi göstermeye devam ediyordu.

- Ben icracıyım, o kadar.

⁵ Do'stmuhammad, X. (2014). *Jodi: Yangi hikoyalar*. Toshkent: Sharq Nashriyoti. s. 117.

⁶ Edgü, F. (2001). *Cellad'ın Ölümü*. Av. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 87.

- *Doğru, hükmü okunmuş, mahkûm edilmiş, siz vazifenizi yerine getirmişsiniz, yani kelleleri karpuz gibi kesip atmışsınız, vesselam. Lakin bunda mahkûmun canı acımış mı? Bunu hissetmiş mi?*

- *Ben uygulayıcıyım.*

Jozef ondan bu sözleri on, yirmi defa duydu; ona suçlusun, yüzlerce hatta binlerce insanın kellesini bedeniden ayırıp bir kenara yuvarlayan cellatsın, diye günah yükleme isteği olmasa da... ”⁷

Görünüyor ki bu iki öyküde cellat karakteri sadece hizmetçi, insanî faziletlerden uzak, acımasız biri gibi gösteriliyor. O infaz ettiği kişinin kim olduğuyla ilgilenmez, suçlunun yalvarmasını duymaz. Öyleyse Ferit Edgü ve Hurşit Dostmuhammet’in hikâyelerinde, dünya edebiyatının örneklerinin tesiri, karakterlerin psikolojisi bakımından kendisini göstermiştir. Bilhassa Hurşit Dostmuhammet’in sanatında dünya edebiyatının etkisi güçlüdür. Bu yüzden yazar çoğunlukla insanın iç dünyasını kaleme alır. Ortaya koyduğu olay ve ele aldığı soruna göre insanın ruh dünyasını yansıtmak ön plandadır. Buna göre yazarın öykülerinde Kafka’nın yaratıcılık özelliği apaçık hissedilir. Bu konuda Hurşit Dostmuhammet şunları söylemiştir:

“Bir grup yazarı kendine yakın görmek mümkündür. Örnek olarak ben Rus edebiyatından Dostoyevski’nin, dünya edebiyatından Kafka’nın sanatını daha derinlemesine öğrendim.”⁸

Bununla birlikte Ferit Edgü’nün yaratıcılığında da Kafka’nın üslubundaki özellikler göze çarpar. Bu kanaati, N. Tosun aşağıdaki düşünceleri destekler mahiyettedir:

“Varoluşçuluktaki bireysel tutumlar, Kafka’daki bunalım ve düşsel yaklaşımlar tüm kuşağı olduğu gibi Ferit Edgü’yü de etkiledi. Kafka’nın yapıtlarında çizdiği saçma, bunaltı ve baskıcı otoriteyle içinde yaşadığı zaman dilimi arasında bir paralellik gören Ferit Edgü, daha çok kendisini, kişiliğini arayan; kendini, toplumu sorgulayan metinler kaleme aldı.”⁹

Varoluşçuluk felsefesi aslında, insanın gerçek yaşamda hayattan bir mana bulmayan insani mutlaklaştırır. Edebiyattaki böyle kahramanlar daha üst bir felsefeye dayanarak oturur, düşünür ve ölür. Edebiyat araştırmalarında A. Camus, F. Kafka, J. P. Sartre kahramanlarının varoluşçuluk edebiyatında rasyonalizasyon geleneği var. Ferit Edgü’nün ve Hurşit Dostmuhammet’in kahramanları da bu gibi kahramanlar içerisinde yer alır. Bundan yola çıkarak bakıldığında Hurşit Dostmuhammet’in “Jim O’tirgan Odam” (Sessizce Oturan Adam)

⁷ Do’stmuhammad, X. (2014). *Jodi/ Qichqiriq: Yangi hikoyalar*. Toshkent: Sharq Nashriyoti. s. 96.

⁸ Do’stmuhammad, X. (2007). Mushohada bo’lgan joyda badiiy adabiyot bo’ladi... (P. Kenjayeva bilan suhbat). *O’zbekiston Matbuoti*. 5. 32.

⁹ Tosun, N. (2013). Ferit Edgü: Düşsel Öyküler. *Öykümüzün Kırk Kapısı*. Ankara: Hece Yayınları. s. 268.

adlı hikâyesinde bu mahiyetteki kahramanlarından biriyle karşılaşırız. Bu hikâye, monologlar esasında yazılmıştır. Onda kahramanın karakterini göstermek “korku” duygusunun dinamik tasviriyile yapılır. Kahramanda büyüme başlayan korku sonunda bir hastalığa dönüşür. Aralıksız üzüntü, kahraman vücudunu sarar. Bu içsel durum dışarıdan görünmez ama kahraman hissiyatının muvazenesini bozar, onu rahat bırakmaz. Aklın alamadığı, dille söylenemeyen bu durumların aralıksız sürmesi durumunda insan ya hayatı bu şekliyle yaşamayı ya da ölümü seçmek zorunda kalır. Hikâyedeki kahraman Kurbanali, kendi hayatında korkuya yenik düşer. Eserin sonunda ise kahraman ruh hastası olur. Kimsen, Kurbanali’nin düşüncelerine tesir ederek onu anlamaya çalışır, kahramanı korkularının oluşturduğu uykudan uyandırır. Kimsen’in “sessiz oturan adam tehlikeli” demesi onu düşünmeye zorlar. Onun kafasını karıştırır. Kimsen, ulu orta Kurbanali’nin hayal dünyasını daha da karıştırır. Bu söylenenler Kurbanali için babasının vasiyetinden de önemli hâle gelir. Kurbanali gönlündekileri söylemek için bir arkadaş arar ama o anda Kimsen’i bulamaz. Yazar, kendisinin atacağı herhangi bir adımın zamanında atılması durumunda doğru olacağını; gerekli zamanda yapılmayan iyiliğin kötülüğe, güzelliğin çirkinliğe döneceğini dile getirir. Kurbanali, kendi dünyasında kendi dünyasında yavaş yavaş değerlendirmeye başlar. İtikadı yenilenen kahramanın ruh hâlini yazar, ayrıntılı olarak kaleme alır. Kurbanali çok dikkatlidir, her şeyden korkar, herkesten şüphelenir. Yazar onun bu hâlini şöyle tasvir eder:

“Kurbanali ... O, sinirlendiğinde dudaklarının titremesi şeklinde bir tiki vardı onun. Bu sefer dudağı ve yanağıyla birlikte, bütün bedenindeki titreme nedendir durdu. O, sırrını vermek niyetinde değildi, aksine onun dili tek kelime söylemedi. Ağzından tek kelime çıkmasa da konuşmak istiyordu, nereden kaynaklandığı belli olmayan bir güç dudağının iki ucundan çekip çekip onları çenesi tarafına getiriyor, onun nefes yolunu tıkıyordu.”¹⁰

Hikâye kahramanın bu ruh hâli birdenbire ortaya çıkar. O, gönlündeki duygularını kimseye söylememesi bu durumu ortaya çıkarmıştır. Daha sonra istese de bu durumunu kimseye söyleyemez. İnsanın düşüncelerinin kendine itaat etmemesi, büyük bir felakettir. Kurbanali, bu felaketi kendinde hisseden bir kahramandır, onun durumu sonunda ruhi hastalığa dönüşür; kendini idare edemez, kendini başkasına anlatamaz. Yazar kahramanın karakterini bu şekilde gözler önüne serer.

¹⁰ Do‘stmuhammad, X. (2006). Jim O‘tirgan Odam. *Beozor qushning qarg‘ishi*. Toshkent: Sharq Nashriyoti. s. 210.

O, çoğunlukla sakin olduğu için onun nasıl birisi olduğu anlaşılmaz, sadece kendini muhasebe ettiği durumlarda ortaya çıkan onun bazı özellikleri -az da olsa- hakkında A. Uluğov aşağıdaki cümleleri yazar:

“Hurşit Dostmuhammet ‘Jim O‘tirgan Odam’ adlı hikâyesinde insanın ruh hâlini, iç dünyasındaki duygulanmalarını kendine mahsus bir titizlikle ortaya koyma üslubu görülür. Bu yazarın kahramanlarının iç dünyasını oldukça titiz bir şekilde ortaya koyduğunu, ince ince tetkik ettiğini gösterir. ‘Jim O‘tirgan Odam’ adlı hikâyesinin de böyle bir titizlik ve hassasiyet esasında yazıldığı görülür. Hurşit Dostmuhammet söz konusu hikâyesinde de kendine mahsus ‘tetkik etme’ üslubu esasında, insan iç dünyasında yer alan ve diğer insanların itibar etmediği karmaşıklıkları bulup gösterir.”¹¹.

A. Uluğov, kahramanın ruhi durumunu ayrıntılarıyla analiz etmiş yani onun “müşkülpesent”lik altında yaratıldığını tespit etmiştir. Kahraman tasvirindeki bu tür müşkülpesentlik, karakterin faziletlerini ve noksanlarını derinlemesine göstermeye yardım etmiştir. Hikâyenin kahramanı esasen kendisiyle konuşur, diğer insanlara da kendisine göre değer verir, fikrini başkalarına söylemez. Kurbanali, çevresindekilerle münasebeti olmadığı için sevinci de üzüntüsü de kendi içindedir. Yaşadığı herhangi bir süreç onun iç âleminde kendini muhafaza eder.

Hikâyede, kahramanın karakterine has monologlar diyaloglardan daha fazladır. Bu, yazarın sakin durumdaki insan görünüşünü yaratırken onun iç dünyasını tasvir etme endişesinden kaynaklanır. Bu sebeple de kahramanın gönlünden geçenleri okuyucuya daha açık vermek gayesiyle monologdan yararlanılmıştır. Bu tarzda kendi iç dünyası çerçevesinde iş yapan insanın tasviri etkili biçimde yazılmıştır. Yazar, hikâyede dış etkilerin tesirinde kalan, ruhen mağdur, derdini anlatacak birini bulamayan Kurbanali’nin ruhi ıstıraba katlanamayarak hasta olmasını sağlam bir şekilde gösterebilmiştir. Kahramana ıstırap veren sorular, birbirine tesir eden kötü derecesindeki tahminler adeta onu ezer. Kendi duygularını anlamamış bir insanın durumu, hikâyede tesirli bir şekilde ortaya konulmuştur:

“- En zorundan geçtik...

- Geç... tik... Ge-çip kur-tul-du-uu-m...

Kurbanali böyle söyleyip büyük, geniş, kalabalık cadde tarafına döndü. Mermer merdivene ayağını koyduğu anda sol eli kurşun kaplamış gibi ağırlaştı, bu şekilde ağır yükünü kaldırsa da yürüyüp gitmede insan acizlik gösteriyordu.”¹²

¹¹ Uluğov, A. (2003). Tiniq tasvirlar ta’siri. *Sharq Yulduzi*. №:4. s. 151.

¹² Do’stmuhammad, X. (2006). Jim O‘tirgan Odam. *Beozor qushning qarg‘ishi*. Toshkent: Sharq Nashriyoti. s. 210. s. 222.

Bu tasvirde çevresini görmemeye çalışan, başkalarıyla temas kurmayan insanın ruhi durumu onun her ne zaman olursa olsun kendine zarar vereceği gösterecek şekilde açıkça anlatılmıştır. Hurşit Dostmuhammet'in "Beozor Qushning Qarg'ishi" (Huzursuz Kuşun Bedduası) adlı hikâyesindeki baba karakterinin sahip olduğu özellikler sadece kendisini değil belki de bütün ailesinin mutluluğunu alıp götürür; ailenin imanını, inancını, çocukların yaşama sevincini baba karakterinin özellikleri ayaklarının altına alır.

Özellikle, Ferit Edgü'nün diğer hikâyelerinde de H. Dostmuhammet'in kahramanı gibi ruh dünyasındaki yaşadıklarının ve hayallerinin tesiri altında olan kahramanlar vardır. Onun "Karanlıkta" adlı hikâyesinin kahramanı da "Jim O'tirgan Odam" adlı hikâyesindeki kahraman gibi ruhi isyanlar içinde hayat süren biridir. Bu konuda N. Tosun söyledikleri oldukça önemlidir:

"Karanlıkta" öyküsünde hep takip edildiğini düşünür anlatıcı. O gece evine gitmek istemez. Onu hep bekleyen karısından uzakta geceyi geçirmeyi düşler. Düşler, öykülerde baskın bir tema olarak yer alır."¹³

Gerçekten de hikâyedeki kahramanların hayalleri ve hayatları karışık şekilde geçer. Bazen kahramanlar olaylara bir yabancı gibi münasebet gösterir. Duygu çatışmaları süreçlerini hatırlamazlar. "Karanlıkta" adlı hikâyesinin kahramanının bu durumu yaşaması şöyle anlatılır:

*"Karşı kıyıda'ydım. Nasıl geçtim buraya? Bir sandalla mı? Nasıl? Anımsamıyorum. İskelede buldum kendimi. İskeleyle ev on dakika çeker. Çevreme bakındım. Oh! Kimseler yok. Ayağa kalktım. Eve doğru yürümeye başladım."*¹⁴

O anda, kahramana bir karartı görünmüştür. Kahraman bunu da anlayamaz:

*"Karanlıktı yol. Ay buluta girmişti. Sallana sallana yürüyordum. Duvarlara tutuna tutuna. Önümden bir karaltı geçti. Az ilerde durup bir an bana baktı. Sonra uzaklaştı. Karanlığın içinde yitti. Ayak sesleri duyulmaz oldu."*¹⁵

Hikâyede ruhi depresyon ve hastalık girdabında kalan insanın durumu açıkça yazılmıştır. Soyut duygular, kahramanı çeşitli hayallere yönlendirir. Bu durum yazarın "Beklenmeyen Konuk"¹⁶ adlı hikâyesinin kahramanını akla getirir. Eserin kahramanı, karanlıktaki karaltı ile konuşur. O hiç bir insan gövdesini görmez ama onu duyar ve hisseder. Yazar, kahraman ruh hâlini

¹³ Tosun, N. (2013). Ferit Edgü: Düşsel Öyküler. *Öykümüzün Kırk Kapısı*. Ankara: Hece Yayınları. s. 270.

¹⁴ Edgü, F. (2001). *Karanlıkta* / Av. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 33.

¹⁵ Edgü, F. (2001). *Karanlıkta* / Av. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 33.

¹⁶ F.Edgü'nün "Beklenmeyen konuk" adlı öyküsü V. S. Yelok ve P. Kencayeva tarafından Özbekçeye tercüme edilmiştir. Bk. Yelo'q, V. S. ve Kenjaeva, P. (2011). *Kutilmagan mehmon*. Toshkent: Akademnashr.

göstermek için onu çeşitli duygular arasında tasvir eder. Gerçekten, insan ruhunu tasvir etme usulleri fazladır. H. Umurov'un "Psikolojik görünüşler çeşitli olması gibi onun portre, diyalog, monolog, rüya, psikolojik semboller, hissi hareketler, peyzaj, sanrı gibi poetik araçlar da çeşitlidir. Onların her biri, kahramanın iç dünyasının saklanan sırlarını ortaya çıkarmada yazara yardımcı olur."¹⁷ şeklindeki değerlendirmesi de bu kanaati destekler.

Ferit Edgü kahramanın iç âlemini anlatmakta ince vasıtalarından esas araçlar olarak yararlanır. Onun "Yitik Gün" adlı hikâyesinde de kahraman durumu monolog vasıtasıyla verilir:

"... büyük harflerle İNTİHARLAR ARTIYOR diye bir başlık. (...). Bu başlığın altında kendi adıma gördüm. Daha küçük harflerle; ama gene de büyük AHMET HIRÇIN İNTİHAR ETTİ. EVİNDE DÜN GECE ASILI BULUNAN... Bir de fotoğraf. Benim fotoğrafım. Yok, hayır, ben değil. İyice yaklaştırdım gazeteyi gözlerime. Hayır, ben değil. İsim benzerliği olacak. Ya da tatsız bir şaka.

Gazeteyi kaldırıp attım. Başımı kaldırdım: masanın üstündeki tavana asılı ip hafif hafif sallanıyordu.

Boğuntuyla fırladım. İskemlenin üstünde bulduğum ceketimi giyip dışarı çıktım. Ay ışığının altında parıl parıl yanan eflatun çiçekli ağacın altındaki kulübeye doğru koşmaya başladım."¹⁸

Hikâye kahramanının iç âlemindeki bu çatışma, kendindeki hoşnutsuzluk, hiç kimseyle ilişki kurmaması onu gittikçe manevi çöküntüye sürükler. Bu gibi insanlar kendilerine en yakın insanın başı dara düştüğünde bile sakin olurlar. Bu gibi adamları her yerde ve her zaman korku kaplar. Bu gibi kişiler derdini başkasına anlatmakta tereddüt ederler; çünkü onların kimseye güveni yoktur ve herkesi düşman olarak kabul ederler. Onlar her nereye ve kime baksalar orada kendilerine bir düşman görürler. Sonuçta onlar insanlardan, nihayetinde de kendilerinden kaçma şeklinde bir sürece girerler.

Ferit Edgü'nün eserleri, şahsın içsel ıstıraplarını baştan ayağa tasvir eder, insana çevresinin tesirini ortaya koymaya çalışır. Onun eserlerindeki şahıslar kötü etkiler altında çaresizlik ve imkânsızlık sonrasında meydana gelen yalnızlığı yaşarlarken hayattan bile vazgeçmek isterler. Ferit Edgü'nün ilk hikâyelerindeki gerçek hayatın tasviri sonraki eserlerinde gelişir. Hayatta çaresiz ve yalnız kalan, bunun arkasından da insanlara yabancılaşan, belli bir amacı olmayan ve düşkün olan kahramanlar yazarın bu dönemdeki ruhi hâlini de gösterir. Bu dönemdeki

¹⁷ Umurov, H. (1983). *Badiiy psixologizm va hozirgi o'zbek romanchiligi*. Toshkent: Fan Nashriyoti. s. 32.

¹⁸ Edgü, F. (2001). *Karanlıkta / Av*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 20.

eserlerde sürrealizm unsurları arasında dünya ve insanın psikolojisine uygun şekilde göstererek bununla kendini bulmak isteyen şahsın durumu ortaya çıkar.

Modern Özbek ve Türk hikâyeciliğinde insan ve toplum ilişkileri basit bir şekilde anlaşılır. İnsan tarihte olduğu gibi sosyal ilişkilerin sonucu anlamında değil, belki bireyselliğindeki karışıklık, dayanıklılığı ve kendine özgülüğü ile ifade edilir. Bu durum, insanların bireyselliğinin ve hikâye yazarlarının tasvir yetenekleri geliştiğini gösterir.

KAYNAKLAR

- Do'stmuhammad, X. (2006). *Beozor qushning qarg'ishi*. Toshkent: Sharq Nashriyoti.
- Do'stmuhammad, X. (2014). *Qichqiriq: Yangi hikoyalar*. Toshkent: Sharq Nashriyoti.
- Do'stmuhammad, X. (2007). Mushohada bo'lgan joyda badiiy adabiyot bo'ladi... (P. Kenjayeva bilan suhbat). *O'zbekiston Matbuoti*. 5.
- Edgü, F. (2001). Av. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lekesiz, Ö. (1999). *Yeni Türk edebiyatında öykü: 3*. İstanbul: Kaknus Yayınları.
- Tosun, N. (2013). *Öykümüzün kırk kapısı*. Hece Yayınları. Ankara.
- Ulug'ov, A. (2003). Tiniq tasvirlar ta'siri. *Sharq Yulduzi*. №: 4.
- Umurov, H. (1983). *Badiiy psixologizm va hozirgi o'zbek romanchiligi*. Toshkent: Fan Nashriyoti.
- Yelo'q, V. S. ve Kenjaeva, P. (2011). *Kutilmagan mehmon*. Toshkent: Akademiashr.
- Yiğit, L. (2007). *Ferit Edgü'nün roman ve öykülerinde yapı ve tema*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.